

Pentsamendu kritikoaren GLOSARIO laburra

Adimen: Ulertzeko edo ikasteko gaitasuna; pentsamenduaren bidez norbaitek bere buruaz eta inguruaz jabetzeko duen ahalmena.

Amen-omen: Ziri edo albiste faltsu baten bitartez pertsona talde bati gezurra den zerbait egia dela pentsatzeko egindako saiakera. Amen-omen batek zerbait masiboki sakabanatzea du helburu, eta komunikabideak erabiltzen ditu horretarako (prentsa, Internet, eta abar); helburua ez da dirua irabaztea iritzi publikoan aldaraztea baizik.

Argudio: Zerbait egiaztatzeko edo gezurtatzeko erabiltzen den arrazoibidea edo froga.

Arrazoibide: Arrazoitzeko ekintza eta ondorioa. Zerbait erakustera edo entzuleak eta irakurleak konbentzitzera, limurtzera edo mugitzera bideratutako kontzeptu-sorta.

Deepfake: Itxuraz errealak diren pertsonen bideo faltsuak editatzeko teknika bat da, adimen artifizialekoa, non azken emaitza bideo oso errealista bat baita, baina fikziozkoa.

Desinformazio: Informazio falta, ezjakintasuna. Desinformatzeko ekintza eta ondorioa.

Egia: Denarekin, izan denarekin edo izango denarekin bat datorrena; baliorik gorena ematen zaion jakitea; arrazoiazen arabera ezin uka daitekeena.

Egia-oste (posverdad): (1) Norberaren emozioek edo usteek gertakari objektiboek baino pisu handiagoa duten egoera izendatzeko sortu zen kontzeptua. (2) Sinesmenak eta emozioak manipulatzeko errealitate bat nahita desitxuratzea, iritzi publikoan eta jarrera sozialetan eragiteko.

Eszeptizismoa: (1) Zerbaiten egitasunarekiko edo eraginkortasunarekiko mesfidantza edo zalantza. (2) Filosofian, ezagutza ezin iritsizkoa dela dioen doktrina, egiazki ba ote den zalantzan jartzen duena.

Fact-checking: (1) Hedabideetan akatsak eta albiste faltsuak detektatzea da. (2) Hitzaldietan (batez ere politikoetan), komunikabideetan eta bestelako argitalpenetan erabiltzen diren baieztapenak eta datuak egiaztatzeko lana. Helburua akatsak, zehaztugabetasunak eta gezurrak detektatzea da.

Fake news: Albiste faltsua; desinformatzeko asmoz, hedabideen edo sare sozialen bidez nahita zabaltzen den gezurra.

Falazia: Arrazoibide baliogabea edo engainagarria da, itxura zuzena eta sinesgarria duena. Falaziaren alderdirik txarrena da batzuetan identifikatzen zaila izaten dela.

Inferentzia: Premisetatik ondorioetara heltzeko prozedura.

Infodemia: Gai jakin bati buruzko informazio-ugaritasunari buruz hitz egiteko erabiltzen da. “Informazio” hitza eta “epidemia” hitza elkartzean sortzen da terminoa, eta infoxikazio kontzeptuarekin lotzen da.

Informazioa: Informatzeko ekintza eta ondorioa. Gai jakin bati buruz dakiguna zabaltzeko edo zehazteko bidea ematen duten ezagutzak jakinaraztea edo eskuratzea.

Informazio-iturria: Informazio jakin bat ematen duen pertsona edo hedabidea.

Infoxikazioa: Prozesatzeko zaila den informazio-gainkarga bati buruz hitz egiteko erabiltzen den hitza.

Jakituria: Norbaiten jakintza-multzoa.

Kognizio: Pertsona batek inguruarekiko erabiltzen dituen prozesu intelektualen multzoa. Prozesu horiei esker, inguruari buruzko informazioa eskuratzen du, eta, pertzepzioa, oroimena, irudimena, ulermena eta arrazoibidea baliatuz, informazioa landu eta integratu egiten du.

Magufo: Sasizientzien eszeptikoek erabiltzen duten hitza sasizientzien sustatzaileak informalki aipatzeko.

Pentsamendu: Funtzio psikiko ia guztiak (batez ere kontzientzia, afektibitatea, oroimena, pertzepzioa eta borondatea) esku-hartzea eskatzen duen prozesu mental konplexuaren jarduera edo azken emaitza. Besteak beste, arazoak konpontzeko, erabakiak hartzeko eta kanpo-errealitatea irudikatzeko balio du pentsamenduak.

Premisa: Argudioen abiapuntutzat hartzen den perpausa edo perpaus-multzoa.

Sasizientzia: Ebidentzia zientifikorik ez duen edo metodo zientifiko onargarririk ez duen baieztapen, iritzi edo praktika, fidagarritzat hartu ezin dena eta estatus zientifikorik ez duena. Baieztapen hutsalak, kontrajarriak, gehiegizkoak edo faltsutu ezin daitezkeenak izan ohi dira. Adibidez: homeopatia, astrologia, grafologia, etab.

Sinesmen: Gertaera edo berri bat guztiz segurutzat edo egiazkotzat jotzen dena.

Teknologia: Industria, sektore edo langintza jakin batean erabiltzen diren tresna, prozedura eta tekniken multzoa, eta haiei buruzko ezagutza zein ikerketa zientifikoa.

Ulermen: Pentsatu, ezagutu eta ulertzeko ahalmena; goi-mailako funtzio psikikoen edo asoziaziozko funtzio psikikoen multzoa.

Zientzia: Natura, gizartea, gizakia eta horren pentsamenduari buruzko ezagutza objektibo eta sistematikoen sistema. Zientzia ikus daiteke gure teoriak, hipotesiak eta usteak frogatzen dituzten prozedura, balio, arau eta abarren multzo batek sortutako kultura-produktu gisa. Horrek naturaren, gizartearen eta gizakiaren eremuetako gertakariak eta prozesuak azaltzeko eta aurreratzeko aukera ematen du.